

הרב חיים אבערלאנדער

רב דקהל שארית ישראל ווילעדניק
וראש הכולל אור ישראל

מתי מקילים להכשיר כלים כפי רוב תשמישו

רוב תשמישו

צריך ליבון לכו"ע, וספיקא לחומרא, דאיסור תורה הוא. ואם אינו בן יומו, הואיל ונותן טעם לפגם הוא ואין איסורו אלא מדרבנן, הם אמרו והם אמרו, וסתמו נמי תולין להקל שלא נשתמש בו אלא כפי רוב תשמישו וכו', וכך הם דברי הרשב"א בתשובה סי' שע"ב, עיי"ש.

ועי' בכנה"ג בהג' הטור בסי' קכ"א (אות ב') שהביא מחלוקת הפוסקים בזה, אם רוב תשמישו מתיר אפילו כשידעין שנשתמש בדרך המיעוט תשמישו, עיי"ש. ועי' בהג' רחבת ידים על חמודי דניאל (תערוכות ס"ק ל"ד, ממוח"ז הגה"צ ח"ל דייטש זצ"ל ממאקעווע) דכתב בשם הרא"ה בבדק הבית, דהא דאזלינן בתר רוב, היינו דאמרינן דמסתמא לא נשתמש רק בדרך הרוב, עיי"ש. גם בספר קרבן פסח (מהגר"ש קלוגער ז"ל, סי' תנ"א סעי' ו') האריך לבאר כן, וכ' דאם ברור לנו שנשתמש אפילו פעם אחת בדרך מיעוט תשמישו, לכו"ע חיישנן ליה, דלא גרע מכלי היתר שנשתמש בו פעם אחת באיסור, עיי"ש. אולם בהג' חכמת שלמה שהעתקתי לשונו לקמן, מבואר בהדיא, דאפילו ידעין בוודאי דנבלע לתוכו איסור ע"י מיעוט תשמישו, אזלינן בתר רוב תשמישו, וכ"ה הכרעת הפוסקים¹.

מבאר דיש שתי סיבות להקל מבח רוב תשמישו

ביאור דברי שו"ת מנחם עזריה

והנה דברי הרמ"ע צ"ב, דבתחילה כתב דאפי' בוודאי נשתמש בכלי בחמורה, די להגעילו בהכשר הקל, ואח"כ כתב דהטעם

מצינו מחלוקת הראשונים לגבי הגעלת כלים, אם אפשר להקל להכשיר כפי רוב תשמישו של הכלי. ובשו"ע (סי' תנ"א סעי' ו') כתב, כל הכלים הולכין בו בתר רוב תשמישו. הלכך קערות אעפ"י שלפעמים משתמשין בהם בכלי ראשון, כיון שרוב תשמישן הוא בעירוי, כך הוא הכשרן. וכתב הרמ"א, ויש מחמירין להגעיל הקערות בכלי ראשון, וכן הוא המנהג. וכן בכל דבר שיש לחוש שמא נשתמש בכלי ראשון, כגון כפות וכדומה לזה. ויש מחמירין להגעיל כל כלי שתייה שלפעמים משתמשין בהן בחמין, וכן הוא המנהג להגעילן, ובדיעבד סגי להו בשטיפה, עכ"ל.

בטעם הדבר שמקילים להכשיר כלי כפי רוב תשמישו

הרמ"ע מפאנו בתשובה (סי' צ"ו) כתב וז"ל, וכבר נתחבטו חכמי הישיבות, על מה שנסתפק להם, אם כבולעו כן פולטו, ימשך מזה שפעם אחת בלבד שנשתמשו בסכין ע"י האור, אין לו הפלטה אלא ע"י האור, וא"כ איך יספיק להכשירו כפי רוב תשמישו, שהוא ברותחין וכו'. וקצתם חשבו, שדוקא אם לא ידענו בבירור, ואין לנו אלא חששא בעלמא שנשתמש בו מיעוט ע"י האור, הוא שתולין ברוב תשמישו. ואין הדבר כן, אלא בפירוש אמרו, שאפילו ודאי נשתמש מיעוט בחמורה ורוב בקלה, די לנו בהכשר הקל. ומסתברא לן שאם הכלי הזה שרוב תשמישו בחמין הוא בן יומו מאותו המיעוט שנשתמש בו ע"י האור,

1 כ"כ בחק יעקב שם ס"ק ל"א בשם עולת שבת, ובא"ר שם ס"ק י"א, ובשו"ע הרב שם סעי' כ"ח-ל"א, ובמשנ"ב שם ס"ק מ"ו, ובשעה"צ שם, ועי' בכפה"ח אות ק' שהביא חבל אחרונים שסוברים כן, עיי"ש.

וכמוש"כ הרמ"ע בריש דבריו, וכתב, ואפשר דבעינן שיהא לבו מסתפק בדבר, וסתמא לא חיישינן, כיון דלא שכית, עיי"ש.

ואפשר לומר דהא דכתב וספיקא לחומרא, היינו בספק אם הוא ב"י, והיינו כשיודע דנשתמש בהחמורה בזמן קרוב, אולם אינו זוכר בדיוק הזמן, וחושש אולי לא עבר עדיין כ"ד שעות מאותה השתמשות, בזה סובר דצריך להחמיר מספק. משא"כ בסוף דבריו מיירי שידוע דנשתמש בהכלי בתוך מעל"ע, ואינו זוכר באיזה אופן השתמש, בזה הולכין בתר רוב, ותולין דהשתמש בדרך רוב תשמישו ומותר, וכמוש"כ חת"ס הנ"ל.

רוב תשמישו לענין איסור חמץ בפסח

המגן האלף (סי' תנ"א סק"ו) הקשה על דברי המקו"ח (שם סק"ה), שהעתיק את דברי תשובות הרמ"ע הנ"ל, דהטעם דהולכין בתר רוב תשמישו הוא משום דלא גזרו בכה"ג אינו ב"י אטו ב"י, דהא לגבי איסור חמץ בפסח סובר הרמ"א דנוטלפ"ג אסור, וכלי שאב"י אפי" דביעבד אסור, וא"כ האיך אפשר להקל לגבי איסור חמץ בפסח לילך בתר רוב תשמישו, עיי"ש. גם הפרמ"ג (שם במשב"ז ס"ק י"א) כתב, דהיות שהרמ"א מחמיר בנוטלפ"ג לגבי פסח, א"כ ראוי להחמיר דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, עיי"ש.

ולכאורה דבריהם צ"ב, דהא דנוטלפ"ג אסור בפסח הוא מטעם דחמץ בפסח במשהו, וזה רק מדרבנן, א"כ שפיר אפשר לומר דהם אמרו והם אמרו, וכ"כ בשו"ת בית שלמה (או"ח סי' נ"ה) בפשיטות.

ונראה לבאר דבריהם, דלכאורה צ"ב, למה אמרינן לגבי רוב תשמישו הם אמרו והם אמרו, הא למעשה אסור חכמים כלי אינו ב"י, וא"כ מאי שנא מכלי ב"י שבלוע בתוכו איסור דרבנן, דלא אזלינן ביה בתר רוב תשמישו.

וצ"ל דהיות דכלי שאב"י אינו אסור דביעבד, והיינו דחז"ל לא אסרו בליעת כלי שאינו ב"י, אלא רק אסרו לכתחילה להשתמש

הוא, דכיון דאיסור אינו בן יומו הוא רק דרבנן, תולין להקל שלא נשתמש בו אלא כפי רוב תשמישו, וא"כ נראה דאם ידעינן דנשתמש בו כחמורה, צריך להכשירו כחמורה.

ומצאתי בשו"ת רב פעלים (יו"ד ח"ג סי' ח') דנחית לזה, וכתב, מיהו לשון הרמ"ע שהובא בתשובה בדפוס, ימצא דאיכא גמגום בלשונו וכו', שכתב - תולין להקל שלא נשתמש בו אלא כפי רוב תשמישו, והכי הול"ל - תולין להקל להכשירו כפי רוב תשמישו וכו'. ועיקר הוא כמו שהביא הפר"ח בשמו, דאם בא להכשירו אחר כ"ד שעות, כיון דאינו צריך הכשר מן התורה כלל, אע"ג דתשמיש האחרון שלו היה ביובש, דנין אותו כתיקון חכמים שאמרו בהכשר כלים אזלינן בתר רוב תשמישו של כלי. ואל תתמה על זה, כי הם אמרו והם אמרו, עיי"ש.

אולם בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ק"י) כתב וז"ל, ולפמש"כ בתשובות מנחם עזריה, דדוקא באינו בן יומו אזלינן בתר רוב תשמישו, אף על פי שבודאי באורך הזמן שמשו בו פעם אחת באור, מ"מ לא גזרו חכמים ואזלינן בתר רוב תשמישו, והה"נ אפילו בן יומו ולא ידעינן איזה תשמיש נשתמש בו היום, אזלינן בתר רובא, ותלינן דבודאי לא שמשו בו באור, עכ"ל.

מבואר מדבריו דהבין בדברי המנחם עזריה, דסובר דרוב תשמישו יש שני דברים. חדא דאפילו אם וודאי נשתמש כהחמורה, אם הוא כבר אב"י מאותה השתמשות מותר, ותו דאם השתמש בתוך מעל"ע ואינו זוכר באיזה אופן השתמש, הולכין בתר רוב, ותולין דהשתמש בדרך רוב תשמישו. ולפי"ז שפיר מובן לשון המנחם עזריה, שכתב שתולין להקל, ודוק.

אולם לפי"ז צ"ב מש"כ הרמ"ע בריש דבריו, דאפי" בספק אסור, דספיקא דאורייתא לחומרא. ומצאתי בחזו"א (או"ח סי' קכ"ב סק"ד) דנחית לסתירת דבריו, וכתב להחמיר,

הרמ"א צריך להחמיר בקערות גם בדיעבד, מפשטות דברי הרמ"א לא נראה כן, וגם הסכמת אחרונים היא דלא כוותיה³. ומה שמחדש המגן האלף ביאור חדש בהיתר רוב תשמישו, יובאו דבריו לקמן, כבר כתבנו שם שהוא חידוש, ומדברי האחרונים לא נראה כן.

ואפשר לומר, דהרמ"א אזיל לשיטתו בסי' תנ"ב, דאין להגעיל כלים אלא קודם פסח, וא"כ י"ל, דהיות דנוטלפ"ג מותר בער"פ עד הלילה, אעפ"י דיש באכילתו איסור מה"ת, כיון דאינו בכרת, נמצא דכדי להשתמש אז בכלי, יכול להכשירו כפי רוב תשמישו, דעד הלילה כלי שאינו ב"י אינו אסור בדיעבד, ואינו אלא איסור גברא, כמו בשאר איסורים. מש"ה הקילו חז"ל ואמרו, דכיון דהותר הותר, ואפילו כדי להשתמש בכלי בפסח עצמו, יכול להכשירו כפי רוב תשמישו, ואכתי צ"ע.

ותו אפשר לומר, לפי מה שכתב בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ק"י), דאם הגעיל אפילו דבר שצריך ליבון, מכל מקום נקלש האיסור ע"י ההגעלה. ולכן אם הכלי אינו ב"י, כיון דנוטלפ"ג מותר מה"ת, מהני ביה הקלשה, ודומה לנ"ט בר נ"ט דהתירא, ומותר מה"ת אפילו להשתמש בו דבר חריף, ולא אמרינן ביה חורפיה מחליא לשבח, עיי"ש. ונראה דלדבריו כמו"כ לגבי חמץ בפסח הדין כן. והיינו, דכיון דהגעיל את הכלי קודם פסח, כשהיה כבר אינו ב"י, נקלש טעם האיסור, ואינו אסור עוד בפסח, ורק לכתחילה אסור אטו ב"י, והקילו ברוב תשמישו, וצ"ע⁴.

בו, גזירה אטו כלי ב"י, ונמצא דאיסור אינו ב"י אינו איסור חפצא, אלא איסור גברא, משו"ה הקילו ואמרו, דאם נכשר הכלי כפי רוב תשמישו מותר.

וביותר יש לבאר זה, דהא דאסרו חז"ל אינו ב"י אטו ב"י, הכוונה בזה, דאם כלי יהיה מותר אחר מעל"ע בלא שום הכשר, א"כ נמצא דאחר איזה זמן, נעשה כלי איסור מעצמו לכלי היתר, ויבאו להקל בפחות מכ"ד שעות, ויטעו דכבר עבר זמן זה. משא"כ אם יכול להכשיר הכלי רק ע"י פעולה, דהיינו מעשה הכשר, כמו הגעלה או ליבון, לא יבאו להקל בפחות מכ"ד שעות. ואם כנים הדברים, א"כ כשהכשיר הכלי לפי רוב תשמישו, נמצא דעשה פעולה להכשירו, ואין צריך לגזור עוד ככה"ג אטו ב"י ומותר. וכעין זה כתב בשו"ת אגר"מ (או"ח ח"ה סי' ל"א), והעתקתי לשונו לקמן², עיי"ש.

ובלכתך בדרך זה, מובנת קושית הפרמ"ג והמגן האלף הנ"ל, דהא תינח בכל השנה, דאסרו כלי שאינו ב"י רק לכתחילה אטו ב"י. משא"כ לגבי פסח דאסור נוטלפ"ג אפי' בדיעבד, למה הקילו ואמרו דדי להכשירו כמו רוב תשמישו, הרי הבלוע דמיעוט תשמישו לא נפלט ע"י ההכשר, ויפלוט לתוך התבשיל בפסח.

ובאמת לפי"ז צ"ב, למה הקיל הרמ"א בדיעבד גם לגבי פסח, דאזלינן בתר רוב תשמישו. ומש"כ הפרמ"ג דאה"נ דלשיטת

2 אלא דלפי"ז צ"ב, למה הולכין בתר רוב תשמישו לגבי כלי שתייה, דא"צ להכשיר הכלי כלל, ודי בהדחה. ודוחק לומר, דכיון דאין להשתמש בהכלי בלי הדחה, חשיבא ההדחה כמו הכשר לכלי, דא"כ בכל כלי איסור נאמר כן, דהרי פשוט דבכל כלי איסור אינו ב"י צריך עכ"פ הדחה, וא"כ למה גזרינן אינו ב"י אטו ב"י. אלא ע"כ דלגבי זה לא מקרי שטיפה הכשר, וע"י בערה הבאה.

3 וכמבואר בח"י (שם ס"ק ל"ב) ובא"ר (שם ס"ק י"ח) ובשו"ע הרב (שם סעי' כ"ח וסעי' ל"ג, ובמשנ"ב ס"ק מ"ז ובשעה"צ שם).

4 אולם עדיין צ"ע לפ"ז, למה מתירין בפסח מטעם רוב תשמישו, להשתמש בכלי שרוב תשמישו בצונן בלי הכשר. ואפשר לומר, דהא דמקלינן מטעם רוב תשמישו לגבי כלי שרוב תשמישו בצונן, היינו רק דיכול לתלות דלא השתמש בו בדבר חם, אבל אם ידעינן דנשתמש בו דבר חם, אה"נ דצריך הכשר. וזה מוכן לפי מש"כ לקמן בשם המקור חיים והפרמ"ג, דשימוש בחמץ בכוסות, מקרי מיעוט שאינו מצוי, ומש"ה אפילו להטור דמחמיר בקערות דאין הולכין בתר רוב תשמישו, משום דהוי מיעוט המצוי, יודה לגבי כוסות שאפשר להקל ללכת אחר רוב תשמישו, משום דהוי מיעוט שאינו מצוי שישתמש

עוד הסברים בענין רוב תשמישו

והנה המגן האלף שם כתב טעם אחר למה הולכין בתר רוב תשמישו, דכיון דרוב תשמישו הוא בכלי שני, תלינן דגם בפסח לא ישתמש בו בכלי ראשון, אלא רק בכלי שני. וניחא בזה מש"כ הרמ"א בכלי שתייה, דבדיעבד סגי ליה בשטיפה, דאף אם איתרמי שנשתמש פעם אחת בחמין, מכל מקום לא חיישינן שגם בפסח ישתמש בחמין, עיי"ש. ולפי דבריו נמצא, דעיקר הא דהולכין בתר רוב תשמישו, היינו דמותר להשתמש באותו כלי, ולא חיישינן שישתמש בו באופן של מיעוט תשמישו. משא"כ אם רוצה להשתמש בפסח באופן של מיעוט תשמישו, כגון בכ"ר או ע"י אש, אסור. וזה חידוש גדול, ומדברי האחרונים לא נראה כן. ותו צ"ע, למה לא חיישינן דהבליעה החמורה, כגון ע"י אש וכדומה, שאינה יוצאת ע"י הגעלה, תיפלט מעט מעט, אפילו כשישתמש בכלי שלא ע"י אש, אלא בחמין, כמו לגבי כלי חרס, דאמרינן דלא מהני הגעלה ומפליט מעט מעט⁵, וצ"ע.

ועי' בשו"ת נאות דשא (מבעל לבושי שרד ח"א סקל"ג בד"ה הנראה) שכתב, דלכך אזלינן בתר רוב תשמישו, משום דכיון דנשתמש בו באקראי, לא נבלע בהכלי אלא דבר מועט, וקים להו דכל מה שישתמש בו ויפלט ממנו, יהיה סי' נגד אותו מעט הבלוע בו. ודומה להא דמבואר ביו"ד סי' צ"ט, דכלי הבלוע בו רק איסור מועט, אם דרך הכלי להשתמש בו בשפע מותר. ואף דחמץ בפסח איסורו במשהו, מכל מקום לשיטת הרמב"ם

הוא מדין דשיל"מ, ומבואר בסי' ק"ב דשיל"מ אינו בטל, היינו דווקא בממשו של איסור, אבל טעם שפיר בטיל, עיי"ש. ודבריו צ"ב מכמה טעמי, חדא, דלדבריו נמצא דכלי שנשתמש בו באיסור רק פעם אחת, סמכינן דנבלע בו רק איסור מועט ויש ס' כנגדו, ויכול לבשל בו בלי הכשר. ותו הא רוב פוסקים מחמירים לגבי כלי שנבלע בו רק איסור מועט, כמבואר בסוף סי' צ"ט בש"ך ובט"ז שם. ומש"כ דטעם בטל לגבי איסור חמץ בפסח, הא בסי' תס"ז מבואר בהדיא דטעם אינו בטל לגבי פסח⁶, וצ"ע.

כלי שנאסר רק פעם אחת באופן דמיעוט השתמשותו, אם אזלינן ביה בתר רוב תשמישו

והנה הדין דרוב תשמישו, מצינו לגבי הגעלת כלי איסור הנקנה מעכו"ם, או לגבי הכשר כלי חמץ לפסח, דאז צריך להכשירו גם בשביל הבליעות של רוב תשמישו, ולכן אמרינן דאף דלפעמים משתמשים בו באיסור באופן שהבליעה קשה יותר, אזלינן בתר רוב תשמישו, ויכול להכשירו כדרך רוב תשמישו. אולם יש לדון בכלי היתר שנאסר פעם אחת ע"י מיעוט תשמישו [או באופן שאין רגילים כלל להשתמש בו], אם גם אז הולכין בתר רוב, וא"צ להכשיר הכלי כלל, או דכיון דצריך הגעלה רק בשביל אותה השתמשות, והיא היתה באופן דמיעוט תשמישו, צריך להגעילו כדרך שהשתמש בו בזמן שבלע את האיסור. ומצינו בזה מחלוקת אחרונים. הפרמ"ג (יו"ד סי' צ"א בשפ"ד ס"ק ג') כתב, דכלי עץ

בהן בחמין, ותלינן דלא נשתמש בהן כלל בחמין, ומש"ה מותר אפי' בלי הכשר. משא"כ לגבי קצרות וכדו', דהוי מיעוט המצוי, צריך לחוש דנשתמש בו, ומש"ה יש מחמירים בזה. והמקילים בזה סוברים, דאעפ"כ מותר בכלי שאינו ב"י ע"י הכשר.

5 ועי' בשו"ת משפטיך ליעקב (או"ח סי' ל"ז, מהרה"ק מפאפא זצ"ל) דכ' טעם אחר ברוב תשמישו, ודבריו צ"ב כמו שיראה המעיין שם. ובפרט מש"כ לחדש שם דאמרינן רוב תשמישו רק לגבי פסח, כבר נתעורר שם בהג"ה, דבר"ן ובשאר פוסקים מבואר בהדיא, דגם לגבי שאר איסורים מקילינן מטעם רוב תשמישו, עיי"ש.

6 כן מבואר לגבי חטה הנמצאת בתרנגולת דאינו בטיל בפסח אעפ"י דלוקחו החטה ושורפו, ועי' בפרמ"ג בפתחה (חלק שלישי פ"א אות ה'), דכ' דכמו דהחמירו לגבי חמץ בפסח דגם אינו מינו אינו בטיל, כמו"כ גם טעם אינו בטיל בפסח, ורק בער"פ אחר חצות בטיל טעם חמץ כמו דבטיל אז באינו מינו.

וכ' שם סברא חדשה בעינן רוב תשמישו, עיי"ש.

גם בשו"ת אגרו"מ (או"ח ח"ה סי' ל"א) כתב, דבכה"ג לא אזלינן בתר רוב תשמישו. וטעם הדבר, דרק בכלי שנשתמש בו הרבה פעמים, ונמצא דהכלי נקרא על שם האיסור של הרוב פעמים, על כן אם נתיר להכשירו בהגעלה גרועה, לא יבואו לטעות ולהתיר בהגעלה גרועה, קדרה בת יומה שנשתמשו בה בכלי ראשון, כיון שבקדירה זו השתמשו בדר"כ בכלי שני, ולכן ליתא להגזירה של אבי"ט או ב"י. משא"כ בכלי שנאסר רק פעם אחת, ונמצא דרק על שם איסור זה הכלי נקרא, אם יתירוהו בהגעלה גרועה, אתי למיחלף כה"ג בכלי בן יומו, מש"ה צריך להכשירו באותו אופן שנאסר, עיי"ש.

רוב תשמישו בהיתר ומיעוטו באיסור, אם הולכין בתר רוב תשמישו

החזו"א (הנ"ל) כתב, דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, אלא "בחילוף צונן וחמין, או בחילוף בישול ותשמיש ע"י אור", ובזה השוו חכמים מדתן, להקל בהכשר של רוב התשמיש. אבל כלי שרוב תשמישו בהיתר ומיעוטו באיסור, וודאי צריך הכשר אפי' אב"י⁷, והלכך לא שייך להתיר מדוכה שנידך בה חמץ פעם אחת, משום רוב תשמישו בתבלין. ולשון המשנ"ב - ומדוכה שלנו שרוב תשמישה בבשמים, אינו מדוקדק, שאם מיעוט תשמישה בחמץ, וודאי אסור וכו', עכ"ל.

והנה המשנ"ב (שם ס"ק ס"ה) כתב בשם החי"א, דסקאווראדע"ס שלפעמים מחמין בהן סובין לחולה, צריכין ליבון מדינא, ובשעה"צ (ס"ק ע"א) ביאר, דהיינו להסוברים דהולכין בתר מיעוט תשמישו. הרי דלסוברים

שנפל עליו נר, דהוי תשמישו על ידי אור ואין לו תקנה בהגעלה, אסור להשתמש בו אפילו צונן, עיי"ש, וכ"כ בסוף סי' צ"ב. וכ' בהגהות חכמת שלמה (שם) וז"ל, וראיתי בספר אחד שהקשה עליו, הרי רוב תשמישו לא הוי על ידי אור, ולמה נצרך בזה ליבון. והבל יפצה פיהו, דבשלמא דבר הנאסר בלאו הכי, אף שלא על ידי האור, ולא על ידי אור לבדו נגמר איסורו, בזה שפיר אמרינן, כיון דעל כל פנים לענין איסור שנאסר שלא על ידי האור, מהני ליה הגעלה, לכך אמרינן מגו דמהני הך הגעלה לאיסורין הנאסר שלא ע"י האור, מהני גם למה שנאסר ע"י האור, כיון דהוי רק מיעוט תשמישו, אין אנו חוששין לו וכו'. אבל אם לא נאסר תחלה, רק השתא ע"י האור, אם כן הגעלה זו מה טיבה. דשלא על ידי אור, לא נבלע בו איסור, ולמה דהוי על ידי האור, לא מהני הגעלה, עיי"ש. ועי' בדרכי תשובה (סי' קכ"א ס"ק פ"ג) שמציין לספר מנחת יצחק, שנתקשה על דברי הפרמ"ג מדין רוב תשמישו, אולם מציין להרבה אחרונים שכתבו כדברי הפרמ"ג, וכתב דעל כרחק מוכח מזה, דאם נאסר פעם אחת ע"י איסור, לא אזלינן בתר רוב תשמישו, עיי"ש.

אמנם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' נ"ו) דן, בסכין היתר שתחבו לחלה [שהפריש מעיסה] המונחת על האור, אם הסכין צריך ליבון, ומאריך לבאר כמה טעמים דמהני הגעלה, וכתב דיש לצרף שיטת הפוסקים דאזלינן בתר רוב תשמישו, וסכין אין רוב תשמישו ע"י אור, וסגי בהגעלה עיי"ש. הרי דאף דמיירי בסכין היתר דנאסרה רק פעם אחת ע"י אור, מכל מקום סובר דגם בכה"ג אזלינן בתר רוב תשמישו. וכן נראה ג"כ מדברי שו"ת מהר"ש ענגיל (יו"ד ח"א סי' כ')

7 והנה לקמן הבאנו בשם שו"ת חתם סופר, דאעפ"י דחיישין למיעוט תשמישו, ומש"ה סכין שתוחכים לפעמים בכשר צלי על האור, צריך ליבון, מכל מקום לענין חמץ, דהיינו לתחוב בפשטידא של חמץ וכדומה, הוא מיעוטא דמיעוטא, ולכן סגי בהגעלה וכו', עכ"ד, א"כ נראה דאזלינן בתר רוב תשמישו לגבי מאכלי איסור והיתר, דלא כהחזו"א. וצ"ל דלגבי מיעוטא דמיעוטא שפיר אזלינן בתר מאכלי איסור והיתר.

רק איסור כחוש, ולא איסור שמן.

ומצאתי במנחת פיתים (סי' צ"ד ס"ז) שהקשה על החו"ד מדברי הש"ך (שם סקכ"ז) שכתב, דסתם סכין בלוע ג"כ משמנונית של חמאה, א"כ מבואר דלא אזלינן בכה"ג בתר רוב תשמישו⁸, עיי"ש. והנה המנחת פיתים לא ביאר הטעם, למה לא אזלינן בכה"ג בתר רוב תשמישו, וכנראה דסובר כהחזו"א הנ"ל, דלא אזלינן בתר רוב, לגבי איזה מאכלים השתמש בתוך הכלי.

ומכל מקום אפשר לומר, דגם החזו"א יודה להחזו"ד. דנראה דהחזו"א מיירי דבוודאי נשתמש בו באופן החמור, וס"ל דאף דגם בזה אזלינן בתר רוב תשמישו וכנ"ל, מכל מקום בזה לא אזלינן בתר רוב, אלא לגבי אופן ההשתמשות בהכלי. אבל כשלא ידעינן אם השתמש בו במיעוט תשמישו, בזה גם להחזו"א אזלינן בתר רוב, אפי' לגבי מיעוט איסור ורוב היתר, ותלינן דלא השתמש בו באיסור או במאכל שמן. וזה מדוייק בלשון החזו"א, שכתב שאם מיעוט תשמישו בחמץ, וודאי אסור, הרי דמיירי באופן דידעינן דמיעוט תשמישו היה בחמץ. וא"כ לפי"ז, לפי מה שכתבנו לקמן, דהחזו"ד מיירי כשלא ידעינן שנשתמש בו בדבר שמן, ואזלינן בתר רוב ותלינן דלא השתמש בו, י"ל דבכה"ג גם לחזו"א אזלינן בתר רוב⁹, ודוק.

רוב תשמישו לגבי דבר חריף

עתה נבאר, אם מהני רוב תשמישו לגבי דבר חריף. בשו"ת בית שלמה (או"ח סי' נ"ה) העיר, דלפי מה שכתב, דהטעם דהולכין אחר רוב תשמישו הוא משום דכלי שאינו כ"י אסור רק מדרכנן, והם אמרו והם אמרו, משא"כ ברוצה להשתמש בו דבר חריף, דחורפיה

דאזלינן בתר רוב תשמישו, א"צ ליבון, משום דרוב פעמים מחממים שאר מאכלים שאינם של חמץ. הרי דאזלינן בתר רוב תשמישו לגבי איסור והיתר, ודלא כהחזו"ן איש. ואולי מיירי דשאר מאכלים מחממין בכלי עם מים, ולכן א"צ ליבון, ומכל מקום משמעות דבריו אינה נראית כן, וצ"ע.

ודע דלפי מה שכתבנו לעיל בשם החכמת שלמה והאגר"מ, דכלי היתר שנאסר רק פעם אחת, כיון דצריך הכשר רק בשביל אותו הבלוע, צריך להכשירו כאופן שנאסר, א"כ פשוט דאין הולכין בתר רוב תשמישו לגבי איסור והיתר. אולם לשיטת הסוברים הנ"ל, דגם בכה"ג הולכין בתר רוב, יש לדון אם זה רק כשבליעת האיסור נבלעה כדרך מיעוט תשמישו, או אפי' כשנבלע כדרך רוב תשמישו, מכל מקום כיון דדרך רוב תשמישו היא ע"י היתר, יש לילך בתר רוב.

רוב תשמישו לגבי בליעת כחוש או שמן

והנה מדברי החזו"א, שכתב דרק "בחילוף צונן וחמין, או בחילוף בישול ותשמיש ע"י אור" אזלינן בתר רוב, נראה דכמו"כ לגבי שני מיני מאכלים שנשתמש בתוך הכלי, אעפ"י דשניהם של איסור, כגון אחד כחוש ואחד שמן, ג"כ לא אזלינן ביה בתר רוב תשמישו.

אמנם החזו"ד (בסי' צ"ו ס"ק ו') כתב וז"ל, ואין לחוש ולומר, דילמא אחר שנעשה הזית נבלה, בלע הסכין טעם נבלה של הזית, דטעם הבלוע אינו יוצא בלא רוטב כי אם בשמן, ובכל כלי הולכין אחר רוב תשמישו, ורוב תשמישן אינו בשמן, עכ"ל, הרי דסובר דאמרינן רוב תשמישו גם לגבי איזה מין מאכל נבלע בתוכו, דהיינו דלא נבלע בתוכו

8 עוד כתב שם, דבשו"ת בית שלמה הקשה על החזו"ד, דאנן קיימא לן בס"י תנ"א סעי' ז', דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, ועל זה כתב, דלאו פירכא היא, דרק לכתחילה מחמירין בזה, אבל בדיעבד סגי בהגעלה כפי רוב תשמישו, וכמבואר שם. ובאמת המעיין שם בבית שלמה יראה דג"כ נחית לזה, עיי"ש.

9 ולפי"ז אפי"ל דמש"כ לעיל דמדברי המשנ"ב נראה דגם חזו"א יודה, דהיינו כשלא ידענו בוודאי דנשתמש בו באיסור, בזה הולכין בתר רוב, ותלינן שלא שנשתמש בו באיסור, וצ"ע.

סלקא דעתך שכוונת התורה לאסור כלי מדין משום דבר חריף, למה כתיב תעבירו באש, הא סגי בהגעלה למקלש איסורא, והחת"ס קלסיה, עיי"ש.

ולפי דבריו מובן, למה מקילים ברוב תשמישו להשתמש בו אפילו דבר חריף. דכיון דהוא אינו ב"י, ועשה בו הגעלה והכשר, אפילו באופן דמיעוט תשמישו, כבר נקלש טעם האיסור, ושוב לא אמרינן ביה דחורפיה מחליא ליה לשבח.

אולם לפי"ז היה יוצא, דרק באופן דעשה איזה הכשר, מתירין להשתמש בו בדבר חריף, משא"כ בדבר דרוב תשמישו בצונן ומיעוטו בחמין, אי אפשר להתירו בלי הכשר כלל, להשתמש בו דבר חריף, כיון דלא נקלש כלל האיסור. וזה צ"ע, דהרי החו"ד והבית מאיר דסוברים דאזלינן בתר רוב תשמישו אפילו בדבר חריף, מיירו כשלא עשו שום הכשר, ואעפ"כ מתירים משום רוב תשמישו.

ונראה לפי מה שכתבנו לעיל בשם החת"ס, דיש שני דינים ברוב תשמישו – חדא, דאם אין יודעים מה השתמש בו, נקטינן דהשתמש בו רק כמו רוב תשמישו, וזה מותר אפילו בכלי ב"י, ועוד, דאפילו כשנשתמש בודאי כהמיעוט, מותר עכ"פ באינו ב"י. דלפ"ז י"ל, דהא דמתירים החו"ד והבית מאיר מכח רוב תשמישו, להשתמש בו דבר חריף אפילו בלי הכשר, היינו באופן דיכול לתלות שלא השתמש כלל באופן דמיעוט תשמישו. משא"כ כשידעינן דהשתמש בו כמיעוט תשמישו, אין מתירים מכח זה.

ויש לבאר בזה עוד, די"ל דהחו"ד והבית מאיר סוברים, דהיות דמבואר בסי' תנ"א דהולכין בתר רוב תשמישו, ואינו מבואר שם דאסור בדבר חריף, על כרחך דגם בדבר חריף מותר, וטעם הדבר על כרחך צריך לומר כסברת החת"ס הנ"ל, דאחר הגעלה לא אמרינן עוד חורפיה מחליא ליה.

אלא דלפי"ז צ"ב, למה הולכין בתר רוב

מחליא ליה לשבח, ונמצא דאסור מה"ת, בזה א"א לילך בתר רוב תשמישו, ומכח זה הניח בצ"ע את דברי החו"ד הנ"ל, שמבואר בדבריו שגם לגבי דבר חריף הולכים בתר רוב תשמישו, עיי"ש. גם החו"ד א"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ו) כתב, דבדבר חריף לא מהני רוב תשמישו, וכל דין רוב תשמישו הוא דווקא באין דרך תשמישו בדבר חריף, עכ"ל.

אולם גם בבית מאיר (בגליון הרמ"א יו"ד סי' צ"ו) מבואר כהחו"ד, ולכן כתב, דהיכא שכבר חתכו בצלים בסכין חולבת ונתנו בקדירה של בשר, מותר בדיעבד, דמסתמא הסכין אינו בן יומו מבליעת כלי ראשון, ובפרט בסכין חולבת, דרוב תשמישו בצונן, עיי"ש.

ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ע') שהביא דברי הבית מאיר הנ"ל, ומה שהקשה עליו הבית שלמה הנ"ל, דאי אפשר לילך לגבי דבר חריף בתר רוב תשמישו, כיון דחורפיה מחליא ליה לשבח, ונוטה להקל, משום דהרבה פוסקים סוברים, דחורפיה מחליא ליה הוא רק מדרבנן, ואמרינן בזה הם אמרו והם אמרו, עיי"ש. אולם צ"ע, כיון דחורפיה מחליא ליה לשבח אסור אפי' בדיעבד, א"כ לא גרע משאר איסור דרבנן, דאין הולכין בו בתר רוב. וצ"ל דכיון דלגבי השתמשות בו בשאר דברים מהני הכשירו לפי רוב ההשתמשות, הקילו רבנן להשתמש בו גם בדבר חריף, וכעין מש"כ לעיל לגבי חמץ בפסח.

והנה החת"ס (יו"ד סי' ק"י) כתב בשם תלמיד לחדש, דאעפ"י דחורפיה מחליא ליה לשבח, מכל מקום אם הגעיל כלי שאינו ב"י, אפילו כלי הצריך ליבון, יש לומר דכבר איקלש איסורא על ידי הגעלה מיתה, ואינו יכול להתעורר שוב על ידי דבר חריף. ובוזה תירץ מה שהקשה הרשב"א בתשובה, מנא לן דנותן טעם לפגם אסור, למאן דאמר הכי ויליף מגיעולי נכרים, דלמא משום דבר חריף. דאי

במחבת, תלויה במחלוקת דרוב תשמישו

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קי"ד) כתב וז"ל, ת"ר הלוקח כלי תשמיש, והוא תוספתא פ"ט דמס' ע"ז, ושם תני מטגנין, היינו מחבת בבבא דמגעילין, והיינו משום דאזלינן בתר רוב תשמישין, ורוב פעמים אין השמן מתיבש, ובלע על ידי אמצעי, וגם רוב טיגונים היה בשמן, ולא בשומן של איסור, ועל כן סגי בהגעלה. אך הרשב"א בתה"א (סוף בית ד') כתב, מדהשמיט בש"ס ולא נקיט מטגנין, ש"מ ס"ל דבעי ליבון, דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, עיי"ש.

הרי דהחתם סופר סובר, דהרשב"א דסובר דמחבת צריכה ליבון, סובר דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, משא"כ להסוברים דהולכין בתר רוב תשמישו, מהני הגעלה. וכ"מ בעולת שבת (סעי' י"א בד"ה ומש"כ) שכתב, ומיהו אפשר להקל במחבת מטעם אחר, דהולכין בכלי בתר רוב תשמישו, וברוב פעמים נשאר שם שמן הרבה, עיי"ש. וכ"מ מדברי הפר"ח שכתב, שכיון שכתב בסעי' ו' להחמיר כסברת האומרים דחיישינן למיעוט תשמישו, לכן צריך ללבן המחבת, עיי"ש.

אולם צ"ע בזה, דהא הרשב"א פסק דהולכין בתר רוב תשמישו, כמבואר בהדיא בשו"ת הרשב"א הנ"ל, ואעפ"כ סובר דמחבת צריכה ליבון, ועל כרחך דלגבי מחבת לא שייך הענין דרוב תשמישו.

ותו צ"ע לדבריהם, דהרמ"א שם סעי' י"א מחמיר, דצריך ללבן המחבת לכתחילה. ולכאורה מאי שנא מסעי' ג' לגבי סכין, דא"צ ללבן, דהא גם בסכין מיעוט תשמישו הוא ע"י אש. ובאמת המג"א בס"ק ו' כתב, דלרמ"א גם סכין צריך ללבן לכתחילה. אולם האחרונים [רעק"א בגליון המג"א, השו"ע הרב סעי' י"ג וסעי' י"ד, הפרמ"ג א"א ס"ק ו', המשנ"ב ס"ק י"ט ועוד] כתבו, דבצירוף היתרא בלע ורוב תשמישו, מהני הגעלה. וא"כ צ"ע, למה אין מתירים גם מחבת בהגעלה, בצירוף היתרא

תשמישו לגבי כלי שתייה, דא"צ להכשיר הכלי כלל, ובפשטות נראה דמותר להשתמש גם בדבר חריף, והרי לא עשה שום הכשר. וצ"ל כמוש"כ לעיל [בהערה], דהא דמקילין מכח רוב תשמישו לגבי כלי צונן, היינו רק דיכול לתלות דלא השתמש בו בדבר חמין, משא"כ כשידעינן דנשתמש בו דבר חמין, אה"נ דצריך הכשר. ולפי"ז יוצא דיש להקל בדבר חריף מכח רוב תשמישו, או ע"י הכשר, או ע"י תלייה שלא נשתמש בו בחמין. וצ"ע בכל זה.

(ב)

אם אזלינן בתר רוב תשמישו כשהמיעוט מצוי

והנה מצינו מחלוקת הראשונים, לגבי מחבת אם מהני לה הגעלה, או דצריך ללבנה. ויסוד מחלוקתם מבואר בטור ובב"י שם, דשיטת הרשב"א דצריך ליבון, דפעמים נתייבש השמן ונאפה בלא שמן, ונבלע בתוכה על ידי האור בלא משקה, ולכך צריכה ליבון. אולם שיטת הרא"ש להקל בזה, וכתב דאם באנו לחוש לזה, אם כן כל קדירות של מתכות, פעמים מחסרין המרק ומקדיח, והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדירה, וא"כ צריך ליבון, ולא מצינו מי שחושש לזה. אלא היינו טעמא, דאעפ"י שנשרף, מכל מקום משקה יש בתבשיל, אלא שהוא יבש אצל דופני הקדירה, ולא מקרי תשמישו ע"י אור, עכ"ל.

וקשה לכאורה להמקילים וסוברים דהולכין בכלי בתר רוב תשמישו, מה הצד דצריך ללבן המחבת. נהי דלפעמים השמן מתייבש, הא רוב פעמים אין השמן מתייבש, ונמצא דבלע ע"י משקה, ושפיר מהני ביה הגעלה, ומצינו בזה איזה תירוצים, ויש ביניהם כמה נפק"מ, ואבאר הדברים.

שיטת הפוסקים אם מהני הגעלה

שכתב - ובי"ד פסק סכין בעי ליבון "ובמחבת ג"כ לא אזלינן בחר רוב תשמישו" וכו', נראה דסובר, דגם הא דהחמיר במחבת הוא ג"כ מאותו טעם דהחמיר לגבי סכין, דמקרי מיעוט המצוי, ורק לגבי פסח מקרי מחבת מיעוט שאינו מצוי כמו בסכין¹².

והמעין יראה דחת"ס מיירי לשיטת המחבר, דמיקל לגבי פסח במחבת ובסכין דמהני הגעלה, משא"כ לגבי שאר איסורים החמיר המחבר בסי' קכ"א בסכין ומחבת דצריך ליבון, ועל זה כתב החת"ס, דמחבת וסכין מקרי מיעוט המצוי, ולכן החמיר המחבר לגבי שאר איסורים, משא"כ לגבי פסח, מקרי מיעוט שאינו מצוי ושרי. אבל לשיטת הרמ"א דמחמיר גם לגבי פסח, דאין הולכים בחר רוב תשמישו, סובר דגם במיעוט שאינו מצוי מחמירים דלא אזלינן בחר רוב תשמישו¹³.

ונראה דלגבי שאר דינים דרוב תשמישו, המבוארים בסי' תנ"א סי' ו', כגון לגבי קערות שלפעמים משתמשים בהן בכלי ראשון, וכמו"כ לגבי כוסות שלפעמים משתמשים בהן

בלע ורוב תשמישו¹⁰, ועל כרחק דלגבי מחבת לא אמרינן רוב תשמישו¹¹.

שיטת החת"ס בזה

ובשו"ת חתם סופר הנ"ל כתב עוד וז"ל, י"ל הא דאמר רב אשי לדידי חדתא וכו', והנה בי"ד פסק, סכין בעי ליבון, ובמחבת ג"כ לא אזלינן בחר רוב תשמישו, ובסכין של פסח סגי בהגעלה. והיה נלע"ד, דנהי דחיישינן למיעוט תשמישו, ובסכין פעמים תוחבים בבשר צלי על האור, אבל לענין חמץ לתחוב בפשיטתא וכדומה, הוא מיעוטא דמיעוטא, לכן סגי בהגעלה וכו', עכ"ל.

וכ"ה בהגהות חתם סופר על המג"א ס"ק ו' וז"ל, ואעפ"י דבי"ד פסק דסכינין מלבנן משום מיעוט תשמישו ע"י אור. וי"ל דחמץ הו"ל מיעוטא דמיעוטא ע"י אור, עכ"ל. הרי דהחת"ס סובר, דאעפ"י דחיישינן למיעוטא, מכ"מ למיעוטא דמיעוטא לא חיישינן. וכנראה דמיעוטא דמיעוטא מקרי מיעוט דאינו מצוי, ולכן לא חיישינן לה.

והנה מדברי החת"ס בתשובה הנ"ל,

10 ובאמת להחת"ס לא קשה כלל, דלקמן כתבנו דהחת"ס סובר דלא כהני פוסקים, אלא כהמג"א, דלהרמ"א צריך ללבן לכתחילה סכינים לפסח.

11 ובאמת עדיין יש לדון, למה אין מחבת מותרת בהגעלה, מטעם היתירא בלע, בצירוף שיטת הסוכרים דגם במחבת מהני הגעלה, דאעפ"י דנתייבש, מקרי ע"י משקה. וצ"ל דרק מחבת רוב תשמישו מקילים בצירוף היתירא בלע, משא"כ לומר דאעפ"י דנתייבש מקרי משקה בצירוף היתירא בלע, זה לא אמרינן. אולם טעמא בעי. ומצאתי בשו"ע הרב בסעי' י"ג דכתב, וכן במקום שיש עוד צד אחר להקל, יש לצרף גם סברא אחרונה ולסמוך עליהם לכתחילה להכשיר בהגעלה את הכלים הבלועים מחמץ ע"י האור, עכ"ל. הרי דמיקל לומר היתירא בלע בצירוף עוד צד להקל. ונראה דמהאי טעמא פסק הרב (שם סעי' ל"ו) דמחבת לצורך פסח מותר בהגעלה. וכנראה דכ"ה שיטת הח"י (ס"ק ל"ט), דעל מש"כ הרמ"א - מיהו סגי ליה בהגעלה, מציינן הח"י דכן המנהג, והיינו דגם לכתחילה א"צ להחמיר ללבן המחבת.

ואגב צ"ע מש"כ הרב (שם סעי' ל"ו), דבשאר איסורים יש להחמיר "לכתחילה" ללבן המחבת, משמע דבדיעבד מהני הגעלה. ולכאורה בסי' קכ"א לא מבואר דבדיעבד מקילים דמהני במחבת הגעלה. וצ"ל דזו היא הכרעת הרב עצמו להקל בדיעבד, וצ"ע.

12 אולם אינו מוכרח, דאפשר לומר דהעתיק מחבת רק דרך אגב, והטעם דהחמיר במחבת הוא מטעם שכתב הש"ך שם בשם הרמ"ע, דעכו"ם משתמשים בו עם שומן איסור, משא"כ לגבי פסח, היא מיעוט שאינה מצוי ותלוי במחלוקת דרוב תשמישו. וכ"מ קצת מהא דבגליון על השו"ע מיירי רק מסכין, וגם בתשובה כשמסביר החילוק, מיירי מסכין, וצ"ע.

13 ולפי"ז נראה, דהחת"ס סובר כהמג"א, דלדעת הרמ"א צריך ללבן סכינים בפסח. דהא הרמ"א דמחמיר דאין הולכין בחר רוב תשמישו, אפילו לגבי מיעוט שאינו מצוי, ולכן מחמיר במחבת בפסח, וא"כ כמו"כ מחמיר בסכין, דהא להחת"ס [בתשובה הנ"ל] מחבת וסכין חד דרגא, כמו שיראה שם. ואם אמרינן דסכין מהני הגעלה בצירוף היתירא בלע ורוב תשמישו, א"כ למה צריך ללבן מחבת לכתחילה. ותו, דאם החת"ס מחלק בין היתירא בלע לאיסורא בלע, א"כ פשיטא דלק"מ מהא דהחמיר המתבר ביו"ד סי' קכ"א, דשם הוא איסורא בלע, משא"כ לגבי פסח [ובמוש"כ הש"ך ביו"ד שם], אלא על כרחק דאינו מחלק בזה, וצ"ע.

ולא חיישינן שמא בחמין. ומדלא הגיה הרב בקערות בדיעבד בעירו, שמע מיניה דיש להחמיר, עכ"ל. הרי דסובר דקערות הוא מיעוט המצוי, ולכן אסור אפילו בדיעבד, והמחבר דמיקל בקערות, על כרחך דהקיל גם במיעוט המצוי, ולא כמש"כ כאן, דבמיעוט המצוי לכו"ע אסור. ונראה ליישב, דקערות הוא מיעוט שאינו מצוי, והרמ"א מחמיר אפי' במיעוט שאינו מצוי אפילו בדיעבד, כמשנ"ת. והא דהקיל הרמ"א בכלי שטיפה בדיעבד, משום דזה אינו מצוי כלל, והוי כעין מילתא דלא שכיחא¹⁵, ומש"ה יש להקל בדיעבד¹⁶.

כשהקדיחה הקדירה, אם צריכה ליבון

ודע, לדברי הפמ"ג אפשר לתרץ הא דהקשה האבי עזרי הנ"ל, על המחמירים במחבת, וז"ל, דאם באנו לחוש לזה, אם כן כל קדירות של מתכות, פעמים מחסרין המרק ומקדיח, והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדירה, וא"כ צריך ליבון, ולא מצינו מי שחושש לזה. אלא היינו טעמא, דאעפ"י שנשרף, מכל מקום משקה יש בתבשיל, אלא שהוא יבש אצל דופני הקדירה, ולא מקרי תשמישו ע"י אור, עכ"ל. ולדברי הפרמ"ג אפשר לומר, דהקדחת קדירה היא מיעוט שאינו מצוי, משא"כ במחבת הוא מיעוט המצוי¹⁷ ומש"ה אסור. וכ"מ בחמד משה אות

בחמין, מותר להמחבר אפי' בשאר איסורים. וכ"נ מהא דכתב המחבר ביו"ד סי' קכ"א סעי' א' - כוסות שוטפן היטב במים ומהני. וכמו"כ נראה מהא דסתם בסי' תנ"א סעי' ו' - כל כלי הולכין בתר רוב תשמישו, ולא כתב דזה רק לגבי פסח, אלא על כרחך דרק סכין ומחבת מקרי בשאר איסורים מיעוט המצוי, מש"ה מחמיר המחבר בזה ביו"ד שם, ולא לגבי פסח. משא"כ לגבי שאר ענינים, כגון כוסות וכדומה, לעולם מקרי מיעוט שאינו מצוי, ומותרים להמחבר אפילו בשאר איסורים, ואה"נ באופן דיהיה מיעוט המצוי, יהיה אסור גם להמחבר.

שיטת הפרמ"ג

בפרמ"ג (א"א שם ס"ק כ"ב) כתב לבאר למה די להכשיר מחבת בהגעלה וז"ל, ולא שייך בזה מיעוט ורוב, דמיעוט המצוי הוא, עכ"ל. הרי דג"כ נתקשה למה מחמירים במחבת, ותירץ דמחבת מקרי מיעוט המצוי¹⁴. ולדבריו נמצא דהמחלוקת בסעי' ו' אם הולכין בתר רוב תשמישו בקערות, מיירי במיעוט שאינו מצוי, והרמ"א דהחמיר בזה, מחמיר גם במיעוט שאינו מצוי.

אולם צ"ע, דבמקום אחר (משב"ז שם ס"ק י"א) כתב הפמ"ג וז"ל, ובכלי שטיפה דמתיר הרב בדיעבד בשטיפה, דלא מצוי כלל,

14 אמנם הפרמ"ג אינו סובר לגמרי כהח"ט, דהח"ט סובר דמחבת בפסח מקרי מיעוט שאינו מצוי, משא"כ הפרמ"ג סובר דגם בפסח מקרי מיעוט המצוי, ולדבריו צ"ל דהטעם דהקיל המחבר במחבת הוא משום דסובר דמקרי בליעה ע"י משקה. והא דהחמיר לגבי מחבת של שאר איסורים, צ"ל כמוש"כ הש"ך שם בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל, והאריך בזה הפרמ"ג במשב"ז (ס"ק ט"ז). עוד סובר הפרמ"ג דלא כהח"ט, דסכין מקרי מיעוט שאינו מצוי, ומש"ה גם לדעת הרמ"א א"צ ללבן הסכין, בצירוף רוב תשמישו והתיירא בלע [כמוש"כ בא"א ס"ו ו'], משא"כ במחבת דמקרי מיעוט המצוי, אי אפשר לעשות צירוף הנ"ל, מש"ה צריך ללבן המחבת לדעת הרמ"א. ולדבריו צ"ל, דלכן החמיר המחבר ביו"ד סי' קכ"א לגבי סכין, דלגבי סכין הניקח מעכו"ם, היות דעכו"ם דרכן לתקן בהם פתילות של חלב בפי הגור, כמבואר ברא"ש מובא בב"י ובט"ז שם [ועיי' בפרמ"ג בשפ"ד סי' צ"ב ס"ק ל"ח], מקרי שפיר מיעוט המצוי, ומש"ה צריך ליבון.

15 אלא דצ"ע למה חיישינן לדעת הרמ"א למיעוט שאינו מצוי, הא בכל התורה לא חיישינן למיעוט שאינו מצוי, ובפרט כשאינו מצוי כלל. וצ"ל דהחומרא היא כמוש"כ הט"ז בסי' תנ"א ס"ק י"א וז"ל, מפני המון העם דלא ידעו לחלץ בין רוב תשמישן בכלי ראשון או לפעמים, עכ"ל.

16 ואעפ"י דאנן קיימא לן דלא כהפרמ"ג, ומקילים ברוב תשמישו אפילו לגבי קערות, וכמבואר בח"י (שם ס"ק ל"ב) ובאר"ר (שם ס"ק י"ח) ובשו"ע הרב (שם סעי' כ"ח וסעי' ל"ג) ובמשנ"ב (שם ס"ק מ"ז ובשעה"צ שם), היינו משום שאנו סוברים, שהרמ"א הקיל בדיעבד לגבי מיעוט שאינו מצוי כמו קערות, משא"כ במיעוט המצוי, יש לומר כהפרמ"ג, דאין הולכים בזה בתר רוב תשמישו, ודוק.

17 ובתורה"ב הארוך (בית ד' עשר ד') כ' וז"ל, ולפיכך מסתברא לי, שאותה מחבת של מתכת שטמגנין בה בשר

(בס"ק י"ז), שהוסיף לגבי קערות שלפעמים משתמשין בהם בכלי ראשון - ועוד ששורין בהם פתותי לחם מעת לעת, וצ"ב מה רוצה להוסיף בזה. ועל זה כתב הגר"ש קלוגער דכוונתו, אעפ"י דבצירוף הא דשורין בהם לחם, וגם משתמשין בהם פעמים בכלי ראשון, מקרי מיעוט המצוי, סוברים המקילים להולכין בתר רוב תשמישו, ובזה חולקים המחמירים. משא"כ באופן דחיישינן רק להא דלפעמים משתמשים בהם באופן החמור, הוי מיעוט שאינו מצוי, ובזה לכו"ע הולכין בתר רוב. וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא, למה מחמירין במחבת.

וכתב דמזה ראייה למה שכתב שם (סעי' ו') לחדש, דהא דהולכין בתר רוב תשמישו, זה רק בספק אם נשתמש בשום פעם בהכלי כדרך מיעוט תשמישו. אבל אם ברור לנו שנשתמש בו כן, אפילו פעם אחת, לכו"ע חיישינן ליה, דלא גרע מכלי היתר שנשתמש בו פעם אחת באיסור. ולכן במחבת שעיקר תשמישו הוי לטגן, ובשימוש זה עצמו יש חשש שלפעמים מתייבש, א"כ זה הוי דבר הרגיל להיות כן לפעמים, והוי כאילו הוי וודאי, ואנן סהדי שהיה לפעמים כן, וכל שהיה רק בדרך מיעוט לפעמים כן, שוב צריך הכשר כדינו. ולכן מחמיר הרשב"א, וא"ש דברי הטור ושו"ע על נכון, עכ"ל.

רוב תשמישו במיעוט שאינו מצוי

ולפי"ז יוצא מחלוקת אחרונים ממש מקצה לקצה. שיטת החת"ס והפרמ"ג, דמחלוקת המחבר והרמ"א אם הולכים בתר רוב תשמישו, היא במיעוט שאינו מצוי, אבל במיעוט המצוי לכו"ע חיישינן למיעוט

ל"א, דאפילו כשידעינן שהקדיחה הקדירה, א"צ ליבון אפילו להרמ"א, דהוי מיעוט שאינו מצוי דלא חיישינן ליה.

אולם לפי מה שכתבנו לעיל, דהפרמ"ג והחת"ס סוברים דהרמ"א מחמיר אפילו במיעוט שאינו מצוי, א"כ קשה למה אין מחמירים ג"כ בקדירה. וצ"ל דלגבי הקדחת קדירה דאינו מצוי, יש להקל בצירוף היתירא בלע, ובצירוף שיטת הרא"ש דהלחלוחית נשאר, ומקרי בליעה ע"י משקה.

אמנם מצאתי בפרמ"ג (א"א ס"ק ט') שכתב - והנה מיני הריפות שמבשלין בקדירה מתכות, ולפעמים מצטמקין שלא נשאר שום משקה, צ"ע, דהוי כע"י אור בלי מים, וחמץ הם, עכ"ל. הרי דהפרמ"ג סובר דקדירה שהקדיחה שפיר אסור. ונראה דלא מיירי בקדירה שהקדיחה, דזה אינו מצוי, אלא שבריפות שכיח שמצטמק המאכל ומתבשל בלי משקה, ובזה סובר דמקרי לכו"ע בליעה בלי משקה ואסור. וכ"מ בפרמ"ג במקום אחר (שם ס"ק כ"ט), שכתב וז"ל, וקדירה שמבשלין דייסא או ריפות, ולפעמים לא נשאר שום לחלוחית, גרע ממחבת, ע"י מג"א כ"א כ"ב, עכ"ל. הרי דזה גרע ממחבת, ואפי' להמחבר צריך ללבנה. והטעם דהוי מיעוט המצוי, ומקרי לכו"ע בלי משקה, ולכן צריך ללבן הכלי לכו"ע.

שיטת הגר"ש קלוגער ז"ל

ובספר קרבן פסח [מהגר"ש קלוגער זצ"ל] (סי' תנ"א סעי' י"א) נתקשה ג"כ בדין מחבת, והביא דברי הפרמ"ג דמחמירים משום שהוא מיעוט המצוי, וכתב דזה אינו, לפי מה דהאריך שם בסעי' ו' לבאר דברי המג"א

ודגים בשמן על גבי האש, אין לה הכשר אלא בליבון כאסכלא, ולא בהגעלה כיורה, שפעמים מטגנין בה בשמן מועט, ורוב הפעמים שמן שבה כלה וחורין ומוסיפין, ופעמים שהשמן אינו מהלך על פני כולה, והיא בולעת האיסור ממקום שאין השמן צף עליו, והוא לא כתשמישה על ידי האש, ולפיכך צריכה ליבון כאסכלא, עיי"ש. ולפי"ז לק"מ מהא דקדירה, דהעיקר החשש להרשב"א הוא כשנתן מעט שמן, דאז השמן כלה ומוסיפים שמן, וכמו"כ אינו מתפשט השמן על פני כל הכלי. משא"כ כשמבשלים בקדירה, נותנים הרבה מים, וממילא אין מקום לחששות אלו, ודוק.

לתחילה אפילו במיעוט שאינו מצוי, וכשיטת הפרמ"ג הנ"ל.

ביאור מחלוקת הרמ"א והב"ח בענין מיעוט המצוי

הרמ"א בתורת חטאת (דין י"ג) כתב, דאם הדיח כלי בשר ביורה חולבת, נאסר משום בב"ח, ואפילו אם הדיח כפות או טעליר. ולא אמרינן כיון דתשמישו בכלי שני, אינו נאסר, דחיישינן שמא השתמש בכף בכלי ראשון, וכמו דחיישינן בכה"ג לענין הגעלת כלים, וצריכין כולם הגעלה בכלי ראשון. אבל אם ברי לו שלא נשתמש בכף או בטעליר רק בכלי שני תוך מעל"ע, בוודאי אינו אוסר בדיעבד, והכי נהוג, עכתו"ד.

והב"ח בסי' צ"ה כ' על דבריו וז"ל, ולפענ"ד נראה דמן הגעלה אין ראייה כלל, דלכתחילה וודאי חיישנן שמא השתמש בו לפעמים בכ"ר²⁰, ותו דאי אפשר שלא השתמש בכ"ר כל משך שנה תמימה, ולכך צריך להגעילו לכתחילה בכ"ר. אבל הכא דיעבד אין לאוסרו מן הסתם ולומר שהשתמשו בו בכלי ראשון תוך מעת לעת, דלא שכיח כלל, עכ"ל [ועי' בהג"ר רע"א בגליון הש"ך סקי"ג, וכנראה דכוונתו כדברי הב"ח].
הרי דהב"ח סובר דא"צ לחוש אפילו לכתחילה לחשש דאינו שכיח, ורק כשנשתמש בו בחמץ בכל השנה, דאז ע"י ריבוי השתמשות, אפי' השתמשות דלא שכיח נחשב מצוי, ואמרינן דבוודאי השתמש בכ"ר במשך השנה.

תשמישו, והרמ"א מחמיר אפילו במיעוט שאינו מצוי. אבל להגר"ש קלוגער במיעוט שאינו מצוי לכו"ע א"צ לחוש להמיעוט, ומחלוקתם היא במיעוט המצוי, ודוקא בזה מחמיר הרמ"א.

ולדעתי נראה דצריך להחמיר כהחת"ס והפרמ"ג. דהרי בפשטות כוסות הוא מיעוט שאינו מצוי, וכמבואר בפרמ"ג הנ"ל [ולפי מה שכתבנו לעיל, הוא מיעוט שאינו מצוי כלל], ואעפ"כ מחמיר הרמ"א לכתחילה. וכ"מ במקור חיים (מבעל חוות יאיר) שתיריך סתירת הטור, דמחמיר דצריך ללבן הקערות, משום דלפעמים משתמשים בהן בכלי ראשון, הרי דחייש למיעוט תשמישו, ולגבי כלי שתייה פסק שדי בשטיפה, הרי דלא חייש למיעוט תשמישו¹⁸, דהטור סובר דבקערות הוי מיעוט המצוי, ומש"ה צריך לחוש לזה, משא"כ בכוסות הוי מיעוט שאינו מצוי, ולכן א"צ לחוש לזה, עיי"ש, וכ"כ הב"ח (יו"ד סי' קכ"א בד"ה וי"א שאפי' אין בו). ולפי"ז יוצא דהרמ"א שכתב להחמיר לגבי כוסות לכתחילה, על כרחך דחייש גם למיעוט שאינו מצוי. ודוחק לומר דהרמ"א חולק על הטור במציאות, וסובר דכוסות הוא ג"כ מיעוט המצוי.

וראיתי בספר הגעלת כלים (פ"ד סי"ז) שכתב, דאם המיעוט תשמישו אינו מצוי, יכול להכשירו לפי רוב תשמישו, ומציינן דכן הוא בתשובות חת"ס (הנ"ל) ובהגהותיו על השו"ע¹⁹. ולדעתי זה אינו, דהחת"ס מיירי לפי שיטת המחבר, משא"כ להרמ"א צריך להחמיר

18 ועי' בחידושי הגהות (אות ה') דנתקשה בזה, ומש"כ בשם מהרל"ח דמיירי כשידענין שלא נשתמש בהם אלא בצונן, הוא חידוש, דהרי הטור כתב - כל כלי שתייה, ותו דא"כ מה חידוש דא"צ הגעלה.

19 ומציינן גם להחמיר משה הנ"ל. אולם המעיין בחמד משה יראה שכתב להקל רק כדי שלא יצטרך ללבן קדירה שהקדיח, בצירוף טעמא דהתירא בלע, וכמו"כ בצירוף טעמא דבכל אופן מקרי ע"י משקה, משא"כ כשא"א לצרף אותם טעמים, מודה דיש להחמיר.

20 וכנראה כוונתו, דקודם רוצה לומר, דרק לכתחילה מחמירים דאין הולכין בתר רוב תשמישו ומחייב הגעלה בכ"ר, מש"כ בדיעבד אם לא הגעיל בכ"ר ונתנו למאכל, אינו אוסר בדיעבד, כמבואר בסי' תנ"א, א"כ כאן לגבי לאסור הכלים לחייבם הגעלה, מקרי ג"כ דיעבד. ואח"כ כתב טעם נוסף, דאולי י"ל דכלי מתכות דאפשר להגעילם מקרי לכתחילה, ומש"ה כתב טעם אחר, דתוך מעל"ע לא שכיח, ואפילו לכתחילה אין לחוש לזה.

נעשה לפעמים איזה מקרה באונס בכלי, שנאסר ע"י מקרה זה יותר מהסדר הרגיל, בזה לא אזלינן בתר רוב תשמישו. דכיון דמעשה האיסור נעשה כשהוא משתמש בכלי כסדר תשמישו, נחשב מעשה האיסור כמו חלק מסדר תשמישו, ולכן צריך להכשירו כפי שנאסר.

ראיות לסברא זו

ובאמת מאיזה מקומות בשו"ע ובפוסקים נראה כן, ואבאר. המחבר באו"ח שם סעי' י"ב כתב - כל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם. וכתבו האחרונים, דכל הכלים כולל גם כלי עץ וכדומה, דאף שאין לומר בהם חם מקצתו חם כולו, מכל מקום צריך להכשיר הידות, כמבואר בט"ז (ס"ק י"ז), דחיישינן שמא בלעה היד איזה פעם חמץ [כשהדיחו אותו בכ"ר לנקות הוזהמא, ובמחבת ע"י ניצוצות שניתזו מגוף הכלי - משנ"ב שם], ולכן מתירים אותו בדיעבד, כיון שהוא רק חשש בעלמא. אבל בסכין יש להחמיר אפילו בדיעבד, אם חתך בסכין שלא הגעיל הקתא, דבוודאי נגע בקתא בשעת תשמישו בסכין, משא"כ בשאר כלים, עיי"ש,

ולכאורה צ"ב להמחבר דס"ל דהולכין בתר רוב תשמישו, למה צריך להגעיל הידות לכתחילה. ותו צ"ע אפילו להרמ"א, למה בפסח אסרינן סכין בדיעבד, הרי אפילו אם בוודאי נגע בקתא, מכל מקום מסתבר שהוא רק מיעוט פעמים, והרמ"א פסק דבדיעבד מקילין דהולכין בתר רוב תשמישו.

ולשיטת החת"ס והפרמ"ג, דבמיעוט המצוי חיישינן גם להמחבר למיעוט תשמישו, אפשר לומר דזה מקרי מיעוט המצוי, משא"כ בשאר כלים מתירין בדיעבד, דמקרי מיעוט שאינו מצוי. אולם עדיין צ"ע לשיטת המחבר,

ולפי דבריו יוצא חידוש, שמי שהשתמש פעם אחת בטעות באיסור בכף או בצלחת, ואינו זוכר איך השתמש בהם, אף לכתחילה א"צ להגעיל בכ"ר, כיון דשימוש בכלי ראשון בכלים אלו לא שכיח. וכנראה דהרמ"א אינו סובר כדבריו, אלא דאין הולכין לכתחילה בתר רוב תשמישו, אפילו כשנשתמש רק פעם אחת. ולכאורה אפשר לומר דנחלקו בהנ"ל, דהרמ"א סובר דחיישינן אפילו למיעוט דאינו מצוי, וכמוש"כ לעיל, והב"ח סובר דלא חיישינן למיעוט שאינו מצוי.

אולם אין זה ברור. דלפי מה שכתבנו לעיל, דהטעם דהולכין בתר רוב תשמישו הוא משום דאינו ב"י אסור רק מדרבנן, לכן אמרינן דהם אמרו והם אמרו, משא"כ כשהכלי עדיין בן יומא, אין הולכין בתר רוב תשמישו, יש לומר דהא דמחמיר הרמ"א בתורת חטאת אפילו באינו מצוי, היינו רק כשהשתמש בכלי בתוך מעל"ע, ואינו יודע איך השתמש, דאז אין הולכים בתר רוב תשמישו, וחיישינן אפילו למיעוט שאינו מצוי. משא"כ כשאינו ב"י, דהולכים בתר רוב תשמישו, אפשר לומר דאין צריך לחוש למיעוט שאינו מצוי, וצ"ע²¹,

(ג')

מהלך מחודש, מתי אין להקל מדין רוב תשמישו

והנה לולי דברי הפוסקים הנ"ל, היה נראה לי לתרץ הקושיא ממחבת, בסברא חדשה, דרוב תשמישו אמרינן רק לגבי סוג התשמיש של הכלי. והיינו דבכלי שיש לו שני תשמישים, וחד מהם הוא רק מיעוט תשמישו, צריך להכשירו כמו רוב ועיקר תשמישו, ומיעוט תשמישו בטל להרוב, ולא הטריחוהו רבנן יותר. משא"כ בכלי שיש לו רק תשמיש אחד, וכשהוא משתמש כסדר השתמשותו,

21 אולם הב"ח בוודאי סובר דלא חיישינן למה שאינו מצוי, ואפילו כשנשתמש בכלי בתוך מעל"ע א"צ לחוש למה שאינו מצוי. ואולי אפשר לומר דמש"כ הב"ח דלא שכיח כלל, הוא פחות מסתם אינו מצוי, וכמוש"כ לעיל בכיאר דברי הפרמ"ג.

פסח (הנ"ל בסעי' כ' ובסעי' כ"ה) דנתקשה בזה והניח בצ"ע²³.

ומכל זה נראה לכאורה כדברינו הנ"ל, דכל מה שנעשה באקראי דרך השתמשות בהכלי כהרגלו, שפיר חיישינן לו, אף שהוא מיעוט. אולם מה נעשה דגדולי הפוסקים [פר"ח, עו"ש, חמד משה, חת"ס, פרמ"ג, הגר"ש קלוגער ועוד] סוברים שלא כדברינו, ולדבריהם צריך לבאר למה בדינים הנ"ל לא אזלינן בתר רוב תשמישו.

סברא חדשה בהיתר רוב תשמישו

ואחר העיון נראה לומר סברא חדשה, שרק כשעושינן איזה מעשה הכשר, כדי להתיר להשתמש בכלי, אז אמרו חז"ל דאזלינן בתר רוב תשמישו, ויעשה מעשה ההכשר כפי רוב תשמישו [וגם לגבי כוסות צ"ל דשטיפה והדחת הכלי מקרי מעשה הכשר]. משא"כ להתיר שלא לעשות שום מעשה הכשר על מקום שנבלע לתוכו איסור, אפילו רק פעם אחת, זה לא אמרינן, ולכן צריכה חצובה ליבון, ויד הכלי ושלחן הגעלה, ושפת הכלי הכשר,

ויש להסביר זה עוד יותר, והיינו דרוב תשמישו הוא רק בדבר שמשתמשים בדבר מאכל, ורוב פעמים נבלע בו האוכל ע"י בליעה קטנה, דמהני בה הגעלה, או בצונן שטיפה, ומיעוט פעמים ע"י השתמשות נבלע בו בליעה הרבה, שצריך הגעלה או ליבון וכדו', בזה אמרינן דאזלינן בתר רוב השתמשות, ומהני לו הגעלה, או שטיפה בצונן. משא"כ בדבר שאין משתמשים בו בדבר מאכל, רק איזה פעם נשפך עליו דבר מאכל, בזה לא אזלינן בתר רוב תשמישו, דהא אין בו שום השתמשות שנלך אחריה, ודומה

למה מחמירים לכתחילה בשאר כלים, הרי לדבריו במיעוט שאינו מצוי לא חיישינן כלל.

ומצאתי בשו"ע הרב (סעי' כ"א) ובמשנ"ב (ס"ק ס"ט) שכתבו, דלכך בדיעבד אסור בסכין, דברוב פעמים מגיע תשמיש החמץ גם לבית יד של הסכין, עיי"ש. וכנראה דנתקשו בזה, דהא בדיעבד אזלינן בתר רוב תשמישו, ותירצו דברוב פעמים נבלע בו איסור. אולם עדיין צ"ע, למה מחמירים לכתחילה להמחבר בשאר כלים. ואי אפשר לומר דשאר כלים מקרי מיעוט המצוי, דא"כ למה מקילין בדיעבד בשאר כלים.

וכ"נ נמי מהדין באו"ח סי' תנ"ב לגבי גדנפא, דלפעמים ניצוצות נתזים שם, ונבלע ע"ג שפת הכלי, ולכאורה הא מכל מקום רוב תשמישו אינו כן.

ותו ראייה ממש"כ הרמ"א (סעי' י"ד) - חצובה צריך ליבון. והטעם כתב המג"א (שם ס"ק י"ב), דלפעמים נשפך עליה עיסה, ונבלע הטעם ע"י אור. ולכאורה לפי מה שכתבנו לעיל בשם הרבה פוסקים, דבמקום דיש צירוף של התירא בלע ורוב תשמישו, א"צ ללבן, א"כ למה צריך ללבן החצובה²².

ותו ראייה מהא דכתב הטוש"ע (סעי' כ') - השלחנות והתיבות שמצניעים בהם אוכלים כל השנה, רגילים לערות עליהם ורתחין, לפי שלפעמים נשפך מרק מן הקדירה לתוכן. ולכאורה למה לא אמרינן דא"צ להכשירם כלל, לשיטת המחבר דהולכין בתר רוב תשמישו. ובדוחק אפשר לומר, דלכך כתב המחבר - רגילים לערות, דאה"נ דהיא חומרא בעלמא, אבל אינו מדינא. אולם בכ"י איתא הלשון - צריך לערות עליהם, א"כ נראה דמעיקרא דינא צריך הגעלה. ומצאתי בקרבן

22 ומצאתי בהערות וביאורים שערי בינה על משנה ברורה [מהרה"ג חיים לייב כץ שליט"א את ט"ז] שהניח בצ"ע.

23 ולהחת"ס והפרמ"ג הנ"ל אפשר לדחוק, דה מקרי מיעוט המצוי. אולם הוא דוחק, דהלשון "דפעמים" נשפך מרק, ואתו לשון ממש איתא לגבי קערות - "שפעמים" כופין אותן וכו', ושם יאמרו דפעמים היינו מיעוט שאינו מצוי, וכאן כונת פעמים היינו מיעוט המצוי. ובפרט להחת"ס הנ"ל, דאפילו מה שנקרא מיעוט המצוי, מכל מקום לגבי פסח מקרי מיעוט שאינו מצוי, ולכן מהני הגעלה לסכין ולמחבת לגבי חמץ, וצ"ע.

אולם כתבנו, דרך אם יודע בודאי
 דהשתמש בהכלי כפי' מיעוט תשמישו א"א
 להקל בכלי ב"י, משא"כ כשאינו שאינו זוכר
 באיזה אופן השתמש יש להקל גם בכלי ב"י,
 דתולים שהשתמש לפי הרוב.

הפמ"ג מצדד להחמיר לענין איסור חמץ
 בפסח, שאין להקל אפי' בדיעבד, אם הכשיר
 כלי כפי' רוב תשמישו, כיון שנטל"פ בפסח
 אסור, והסכמת אחרונים שלא כוותיה, דגם
 בפסח יש להקל בדיעבד, וביארנו הטעם דישי
 להקל גם בפסח.

במגן האלף ובשו"ת נאות דשא כתבו טעם
 נוסף להקל להכשיר לפסח לפי רוב תשמישו,
 שתולים שגם בפסח ישתמש רק לפי רוב
 תשמישו. ודבריהם צ"ב, כמשנת פננים.

הפמ"ג והחכמת שלמה והאגרות משה
 נחלקו עם הדברי מלכיאל, אם אפשר להתיר
 כלי שנאסר רק ע"י בליעה חמורה יותר מדרך
 השתמשותו הרגילה, מכח רוב תשמישו.

החזון איש מחדש, שלא שייך להתיר
 משום שרוב תשמישו בהיתר ולא באיסור,
 ולכאורה מדברי המ"ב לא נראה כן.

מדברי החזו"א משמע, שאי אפשר להקל
 משום רוב תשמישו בכחוש ולא בשמן. ואף
 שהחזו"ד מיקל, אפש"ל דמיירי דוקא כשלא
 יודעים בודאי שהשתמש בשמן.

החזו"ד והבית מאיר נחלקו עם הבית
 שלמה והחזון איש, אם כשרוצה להשתמש
 בדבר חריף, הולכים אחר רוב תשמישו, ויש
 לצדד דהא דמתירים החזו"ד והבית מאיר,
 היינו דוקא באופן דיכול לתלות שלא השתמש
 כלל באופן דמיעוט תשמישו, או כשנקלש
 האיסור ע"י ההכשר באופן הקל.

הרשב"א סובר דמחבת צריכה ליבון, מפני
 שלפעמים מתייבש השמן בתוכה. ולכאורה
 למה אין מקילין מכח רוב תשמישו, ומצינו
 בזה איזה תירוצים, ויש ביניהם כמה נפק"מ,
 והארכנו בכיאר דברי הפוסקים בזה.

החת"ס מחלק בין סכין למחבת לענין

לכלי שהיה אצל מאכלים ונשפך עליו דבר
 מאכל, יאמרו דא"צ הגעלה, כיון דרוב פעמים
 אינו אצל אוכל, ולא נבלע בתוכו דבר מאכל.
 ולכן שלחן וחצובה צריכים הגעלה, כיון
 דפעמים נשפך עליהם. וכמו"כ הבית יד
 וגדנפא, אף דמשתמשים בהם עם מאכל, מכל
 מקום כיון דאותו מקום אין משתמשים בו
 רק ע"י ניצוצות וכדו', שפיר צריך הגעלה.

והנה המשנ"ב (ס"ק קי"ד) כתב וז"ל,
 ומהר"ו פסק דלא מהני עירו, מפני שלפעמים
 משים עליו פשטידא חם, והוי כאילו נשתמש
 בכלי ראשון, אלא יכשירם ע"י אבן מלובן
 וכו', ובדיעבד מותר ע"י עירו לבד. וע"י
 בסעי' ו' בהגה"ה ובמשנ"ב שם, עכ"ל. וכתב
 בשעה"צ (ס"ק קמ"ד) דכן משמע בח"י וש"א,
 ופשוט הוא, דהא צריך לילך אחר רוב
 תשמישו, עכ"ל. ולכאורה אם אזלינן בתר רוב
 תשמישו, למה אינו מותר בדיעבד בלי עירו
 כלל. אלא על כרחך כדברינו, דבכה"ג לא
 אזלינן בתר רוב תשמישו, ורק כדי לקבוע
 באיזה אופן להכשירו, אזלינן בתר רוב
 תשמישו, ודוק.

סיכום היוצא מהנ"ל

הראשונים נחלקו, אם אפשר להכשיר כלי
 לפי רוב תשמישו, ובשו"ע מיקל להכשיר
 קערות לפי רוב תשמישן, אבל הרמ"א מחמיר
 לכתחילה בקערות וגם בכוסות, שצריך
 להכשירן גם לפי מיעוט תשמישן, ובדיעבד יש
 להקל.

האחרונים נחלקו, אם מקילים להכשיר
 כפי רוב תשמישו, אפילו כשיודעים בודאי
 שהשתמש גם כפי המיעוט, והסכמת
 האחרונים להקל בזה.

האחרונים כ' בשם הרמ"ע, הטעם דישי
 להקל ולהכשיר כפי רוב תשמישו, דמיירי
 בכלי שאינו ב"י, דאסור רק מדרבנן, ע"כ
 הקילו חכמים בזה, דהם אמרו והם אמרו,
 משא"כ בכלי ב"י צריך להכשיר כפי מיעוט
 תשמישו.

מעשה ההכשר כפי רוב תשמישו [וגם לגבי כוסות צ"ל דשטיפה והדחת הכלי מקרי מעשה הכשר]. משא"כ להתיר שלא לעשות שום מעשה הכשר על מקום שנבלע לתוכו איסור, אפילו רק פעם אחת, זה לא אמרינן. וגם דרוב תשמישו הוא רק בדבר שמשתמשים בדבר מאכל, ורוב פעמים נבלע בו האוכל ע"י בליעה קטנה, דמהני בה הגעלה, או בצונן שטיפה, ומיעוט פעמים ע"י השתמשות נבלע בו בליעה הרבה, שצריך הגעלה או ליבון וכדו', בזה אמרינן דאזלינן בתר רוב השתמשות, ומהני לו הגעלה, או שטיפה בצונן. משא"כ בדבר שאין משתמשים בו בדבר מאכל, רק איזה פעם נשפך עליו דבר מאכל, בזה לא אזלינן בתר רוב תשמישו, דהא אין בו שום השתמשות שנלך אחריה.

פסח, לשיטת המחבר, שבסכין הוא מיעוטא דמיעוטא, ולכן מיקל השו"ע, והרמ"א מחמיר לכתחילה גם במיעוט שאינו מצוי, ולשיטת הפרמ"ג בדעת הרמ"א, אין להקל אפילו בדיעבד במיעוט שאינו מצוי, ורק בכוסות יש להקל בדיעבד, שנחשב מיעוט שאינו מצוי כלל. אבל לשיטת הגר"ש קלוגער, נחלקו המחבר והרמ"א רק במיעוט המצוי, אבל במיעוט שאינו מצוי אפשר לכו"ע להקל, וביארנו דעיקר היא כהחת"ס והפרמ"ג דצריך להחמיר לכתחילה גם במיעוט שאינו מצוי, ודלא כמוש"כ איזה אחרוני זמנינו להקל במיעוט שאינו מצוי.

נראה לחדש, שרק כשעושין איזה מעשה הכשר, כדי להתיר להשתמש בכלי, אז אמרו חז"ל דאזלינן בתר רוב תשמישו, ויעשה

הנה נא זקנתי וכו' הריני אומר לכם ומזהיר אתכם: אם תהיו שרויים תמיד בשמחה יעזור לכם השי"ת בכל מיני מצבים, ואם לאו מי יודע מה יהא סופכם.
(ר' משה מקוברין בערוך ימיו)

להיות זהיר מאד מעצבות רק לקיים עבדו את ה' בשמחה כי עצבות במעט כע"ז שמראה שאינו רוצה בגזירת המלך הבורא יתברך שמו. (ר' מנחם מענדל מוויטעבסק זי"ע)

ידוע המעשה מהמגיד הגדול ממעזריטש זי"ע שעוד לפני שנתגלה אורו בעולם הי' חיי בדבקות גדול לא נמצא בביתו לחם לשום פעמים הרבה. אבל כמובן הי' שמח בחלקו ולא התרעם על מדותיו של הקב"ה. פעם באה אשתו אליו בהיותו בבית המדרש לומר דממש כלו כל הקיצין הבנים לא טעמו לחם זה שלוש ימים. לרוב דאבונו הוציא אנחה גדולה מלבו. ותיכף לאח"כ הודיעו לו מן השמים כי בשביל שלא הי' בשמחה והכניס מעט שבמעט מעצבו בנפשו על כן אבד שני עולמות עוה"ז ועוה"ב. ותיכף לאח"ז שמח שמחה שנכשיו יכול לעבוד את ה' לשמה ולא לשם שכר ותיכף הודיעו לו מן השמים כי החזירו לו שני עולמות בשביל זה שהי' בשמחה.

ע"י השמחה ישועות רבות באות כמו שכתב ביערות דבש על הפסוק "כי בשמחה תצאו" שע"י שמחה נזכה לצאת מגלו. והפסוק כי תצאו למלחמה וגו' וראית בשביה אשת יפת תאר יש לפרשו כי כשצריכים לישועה מן האויבים אזי "וראית בשביה אשת יפת תאר" "שביה" ל' תשובה, "יפת תאר" זה בפנים צהלות, בשמחה כי ע"י תשובה בשמחה באים ישועות.